# O‘ZBEK TILIDA INGLIZ TILIDAN O‘ZLASHGAN NEOLOGIZMLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA QO‘LLANISH DOIRASI

**Aminbayev Sanjarbek**
tadqiqotchi

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda zamonaviy o‘zbek tiliga ingliz tilidan kirib kelayotgan neologizmlarning lingvistik xususiyatlari, shakllanish omillari hamda turli kommunikativ muhitlarda qo‘llanish doirasi tahlil qilinadi. Inglizcha o‘zlashmalarning o‘zbek tili lug‘at tarkibini boyitishdagi o‘rni, ularning fonetik, leksik-semantik va grammatik moslashuv jarayonlari yoritiladi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, iqtisodiyot, ta’lim va ommaviy axborot vositalarida uchraydigan yangi leksik birliklarning o‘ziga xos jihatlari ko‘rib chiqiladi.

**Kalit so‘zlar:** neologizm, inglizcha o‘zlashma, leksik birlik, lingvistik xususiyat, semantik moslashuv, globallashuv, raqamli kommunikatsiya, o‘zbek tili.

**Kirish**

Til jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan murakkab kommunikativ tizim hisoblanadi. Jamiyat hayotida yuz berayotgan yangilanishlar, fan va texnika yutuqlari, xalqaro munosabatlarning kengayishi tilning lug‘at tarkibiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, XXI asrda ingliz tilining xalqaro kommunikatsiya vositasi sifatidagi mavqeyi ortishi natijasida dunyoning ko‘plab tillarida inglizcha o‘zlashmalarning faollashuvi kuzatilmoqda.

O‘zbek tili ham mazkur jarayondan chetda qolmayapti. Zamonaviy nutqda “bloger”, “startap”, “podkast”, “kontent”, “marketpleys”, “frilans” va “striming” kabi ingliz tilidan o‘zlashgan birliklar uchraydi. Ushbu so‘zlar, avvalo, yangi ijtimoiy va texnologik tushunchalarni ifodalash ehtiyoji asosida qo‘llanmoqda.

Neologizm tushunchasi tilshunoslikda muayyan davr uchun yangi hisoblangan so‘z, ibora yoki yangi ma’noda ishlatilayotgan leksik birlik sifatida talqin qilinadi. Biroq barcha o‘zlashma so‘zlarni neologizm deb baholash mumkin emas. Chunki tilga avvalroq kirib kelib, umumiste’mol leksikasiga aylangan birliklar yangilik xususiyatini yo‘qotishi mumkin.

Asosiy qism

Inglizcha neologizmlarning o‘zbek tiliga kirib kelishida globallashuv, axborot texnologiyalarining rivojlanishi, xalqaro iqtisodiy aloqalar va internet kommunikatsiyasining kengayishi asosiy omillar sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Birinchidan, raqamli texnologiyalar sohasi yangi leksik birliklarning faol shakllanishiga xizmat qilmoqda. Masalan, “podkast” atamasi internet orqali tarqatiladigan audio yoki videodastur turini anglatadi. “Striming” esa audio yoki video axborotni internet orqali uzluksiz uzatish jarayonini ifodalaydi. Mazkur birliklar yangi texnologik hodisalarni nomlash zarurati bilan bog‘liq holda qo‘llanadi.

Ikkinchidan, ijtimoiy tarmoqlar va internet kommunikatsiyasi inglizcha neologizmlarning tarqalishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. “Bloger”, “kontent”, “layk” va “post” kabi birliklar raqamli muloqotning turli shakllarida uchraydi. Ularning qo‘llanishi zamonaviy kommunikatsiya jarayonida qisqa va xalqaro miqyosda tanilgan terminlarga ehtiyoj mavjudligini ko‘rsatadi.

Uchinchidan, iqtisodiyot va tadbirkorlik sohasida ham inglizcha o‘zlashmalar faol ishlatilmoqda. Jumladan, “startap”, “frilans”, “brending” va “marketpleys” kabi birliklar zamonaviy biznes faoliyati bilan bog‘liq tushunchalarni ifodalaydi.



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Inglizcha neologizmlarning lingvistik xususiyatlaridan biri ularning o‘zbek tilining grammatik tizimiga moslashishidir. Masalan, “blogerlar”, “startaplar”, “kontentni”, “postlar” va “marketpleysda” shakllarida inglizcha asoslar o‘zbek tiliga xos qo‘shimchalarni qabul qilgan.

Bunday moslashuv tilning morfologik imkoniyatlari orqali amalga oshadi. Inglizcha o‘zlashmalar o‘zbek tilining ko‘plik, kelishik va so‘z yasash vositalari bilan birikib, yangi grammatik shakllarni hosil qiladi. Masalan, “blogerlik” so‘zida inglizcha kelib chiqishga ega asosga o‘zbek tilidagi “-lik” qo‘shimchasi qo‘shilib, faoliyat yoki kasbiy holatni bildiruvchi yangi birlik shakllangan.

Shuningdek, o‘zlashmalar fonetik va grafik jihatdan ham moslashadi. Ingliz tilidagi blogger so‘zining “bloger”, startup so‘zining “startap”, online so‘zining “onlayn” shaklida qo‘llanishi bunga misoldir.

Mazkur misollar inglizcha o‘zlashmalarning o‘zbek tili tizimiga moslashuvi bir necha bosqichda kechishini ko‘rsatadi. Dastlab yangi birlik muayyan soha doirasida ishlatiladi, keyinchalik uning qo‘llanish doirasi kengayishi va umumiste’mol leksikasiga kirishi mumkin.

Shu bilan birga, yangi o‘zlashmalarni qo‘llashda ularning ma’nosini to‘g‘ri anglash va o‘zbek tilidagi mavjud muqobillarni hisobga olish zarur. Masalan, “onlayn uchrashuv” birikmasi muayyan vaziyatlarda “internet orqali uchrashuv” tarzida ham ifodalanishi mumkin. Bunday muqobillik tilning ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi.

**Xulosa**

O‘zbek tilida ingliz tilidan o‘zlashgan neologizmlar zamonaviy ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik taraqqiyotning lingvistik ifodasi hisoblanadi. Ular tilning lug‘at tarkibini yangi tushunchalar bilan boyitadi, kommunikativ ehtiyojlarni qondiradi hamda turli sohalarga oid terminologiyaning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Inglizcha o‘zlashmalarning fonetik, grafik va grammatik moslashuvi ularning o‘zbek tili tizimiga integratsiyalashayotganini ko‘rsatadi. Shu sababli neologizmlarning shakllanishi, qo‘llanish doirasi va til me’yorlariga muvofiqligini o‘rganish zamonaviy o‘zbek tilshunosligining muhim vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Haugen E. The Analysis of Linguistic Borrowing // Language. – 1950. – Vol. 26, № 2. – P. 210–231.
2. Haspelmath M. Lexical Borrowing: Concepts and Issues // Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook. – Berlin: De Gruyter Mouton, 2009. – P. 35–54.
3. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
4. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.